

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida moliyaviy hisobotlarni tuzish tartibini jadallashtirish

Niyatov Mirzobek Farxodovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya

Akademiyasi tinglovchisi

Tel: 93 964-00-96

Email: mniyatov@gmail.com

Jahonda yuz bergan global pandemiya ta'sirini bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlar asosida iqtisodiyotimiz asta-sekinlik bilan barqarorlashib bormoqda. Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 fevraldagi "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 4611-sonli qaroriga asosan 2021 yil 1 yanvardan boshlab, aktsiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sug'urta tashkilotlari va yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan korxonalar MHXS asosida buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etadi va 2021 yil yakunlari bo'yicha moliyaviy hisobotni MHXS asosida tayyorlaydi.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha bir necha mutaxassislar o'z fikr va muloxazari bildirib o'tmoqchiman.

1983 yildan Xalqaro buxgalterlar federatsiyasiga a'zo bo'lgan hamma buxgalterlar kasbiy tashkilotlari HMHSK ga ham a'zo bo'lishdi. 1983 yildan 2001 yilga qadar MHXSK tarkibiga Buxgalterlar Xalqaro Federatsiyasiga a'zo bo'lgan barcha buxgalter va auditorlar MHXSKga 2 million buxgalterning vakili hisoblangan 112 mamlakatning 153 a'zosi kirgan.

Jahon olimlari tomonidan Standartlar, Buxgalteriya hisobining nazariy asoslarini yoritadi, Standartlar to'plami esa buxgalteriya hisobi asoslaridir, deb izox berish odat tusiga aylangan. Masalan, AKSh olimlari Standartlar moliyaviy

hisobotni tuzish qoidalari bo'lib, umumqabul qilingan tamoyillarni aks ettiradi, deb hisoblashsa, Alan Pizzey (Rossiya Federatsiyasi Buxgalteriya xisobini isloh qilish xalqaro markazi) moliyaviy hisobotni tayyorlash va taqdim qilish uchun ishlatiladigan norma yoki standartlar Buxgalteriya hisobi Standarlardir, deb xulosa bergan. Ko'rinib turibdiki, olimlar o'rtasida "Buxgalteriya hisobi Standarlari"ning mohiyatini yoritish bo'yicha jiddiy ziddiyatlar mavjud emas. Marpatov (2018).

"Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek hisob va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimini takomillashtirish rivojlanib borayotgan davlatlarning oldida turgan asosiy vaziflardan biri hisoblanadi" Xidirova (2021):.

Bundan tashqari O'zbekistonni jahonga integratsiyasini rivojlanishi va moliyaviy hisobotlarni umumqabul qilingan shaklda taqdim etish jarayonida prof. Z.N.Qurbanov va A.Akramovlarning fikricha "Respublikamizda buxgalteriya hisobini bosqichma-bosqich moliyaviy hisobotning halqaro standartlari asosida tashkil etish va moliyaviy hisobotlarni tuzish jahon integratsiyasiga yanada kengroq kirib borish imkoniyatini beradi. Bu esa Respublikamizda buxgalteriya hisobini isloh etish va modernizatsiya qilishning yangi bosqichi bo'lib qoladi"

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXSlar) – bu Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari Kengashi (BHXS) tomonidan chiqarilgan Standartlar va Sharhlardir.

Ular quyidagilarni qamrab oladi:

- (a) Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari;
- (b) Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari;
- (v) MHXSlarni Sharhlash bo'yicha Qo'mita (MHXSShQ) tomonidan chiqarilgan Sharhlar;
- (g) Sharhlash bo'yicha Doimiy Qo'mita (ShDQ) tomonidan chiqarilgan

Sharhlar.

Umumiy foydalanish uchun mo'ljallangan moliyaviy hisobotlarni taqdim etish asosini tadbirkorlik sub'ektining oldingi davrlardagi moliyaviy hisobotlari hamda boshqa tadbirkorlik sub'ektlarining moliyaviy hisobotlari bilan qiyoslanuvchanlikni ta'minlash maqsadida 1-sonli Buxgalteriya hisobining xalqaro standarti (BHXS) mavjud bo'lib, u moliyaviy hisobotlarni taqdim etishga nisbatan umumiy talablarni, ularning tuzilishiga oid ko'rsatmalarni hamda ularning mazmuniga doir minimal talablarni o'rnatadi. Umumiy foydalanish uchun mo'ljallangan moliyaviy hisobotlar – bu shunday foydalanuvchilarning axborotga bo'lgan talablarini qondirishga qaratilgan moliyaviy hisobotlarki, bunday foydalanuvchilar ularning axborotga bo'lgan maxsus talablariga moslashtirilgan hisobotlarni tadbirkorlik sub'ektidan talab qila olmaydi.

1-son Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlarida moliyaviy hisobotga quyidagicha ta'riflangan: Moliyaviy hisobotlar - tadbirkorlik sub'ektining moliyaviy holati va moliyaviy natijalarining tartibga solingan ifodasidir. Moliyaviy hisobotlarning maqsadi turli foydalanuvchilar uchun iqtisodiy qarorlarni qabul qilishda foydali bo'lgan, tadbirkorlik sub'ektining moliyaviy holati, moliyaviy natijalari va pul oqimlari to'g'risidagi ma'lumotlarni ta'minlashdan iboratdir. Moliyaviy hisobotlar, shuningdek, rahbariyat tomonidan unga ishonib topshirilgan resurslar boshqarilishining natijalarini aks ettiradi. Ushbu maqsadga erishish uchun, moliyaviy hisobotlar tadbirkorlik sub'ektiga tegishli bo'lgan quyidagi jihatlar to'g'risidagi ma'lumotlarni ta'minlaydi:

- (a) aktivlar;
- (b) majburiyatlar;
- (v) kapital;
- (g) daromad va xarajatlar, jumladan foyda va zararlar;
- (d) mulk egalari tomonidan ularning mulk egalari sifatida amal qilishidagi qilingan qo'yilmalar va ularga taqsimlanadigan summalar;

(e) pul oqimlari.

Ushbu ma'lumotlar, izohlardagi boshqa ma'lumotlar bilan birga, moliyaviy hisobotlardan foydalanuvchilarga tadbirkorlik sub'ektining kelgusi pul oqimlarini va, xususan, ularning muddatini va aniqliligini bashorat qilishda yordam beradi.

Demakki, oliy ta'lim muassasalarida “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari” fanini chuqur o'rganish va talabalarga o'rgatish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Shuni ta'kidlash lozimki, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, hisob va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimini takomillashtirish maqsadida “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida” gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori (25.02.2020 yil, PQ-4611) qabul qilindi. Mazkur qarorning qabul qilinishi O'zbekistonda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini joriy qilish hamda buxgalteriya sohasidagi islohotlarning yangi bosqichini boshlab berganligidaen dalolatdir. “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari” fani moliyaviy hisobotni taqdim etish, hisob siyosati, kontseptual asoslari, pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobot, oraliq moliyaviy hisobot, konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot, giperinflyatsiya sharoitidagi moliyaviy hisobot, korxonalar birlashganda va qo'shib yuborilganda moliyaviy hisobotlar, diskontlangan pul oqimlari, hisob sikli va transformatsiya jadvali, moliyaviy vositalar, xatolarni tuzatish, keyin yuz bergan hodisalar hisobi, foyda va zararlarni hisobi, xarajatlarni tan olish, qarzlar bo'yicha xarajatlar hisobi kabi masalalarni chuqur taxli asosida o'rgatadi, buning pedagog avvalo ushbu masalalarni chuqur taxlil qila olishi, bajara olishi, o'rgata olishi lozimdir.

Xulosa

Xalqaro rivojlanish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi buxgalterlar va auditorlar Milliy Assotsiatsiyasi ishtirokida "PAE" NTM tomonidan tayyorlangan va CIPA dasturi doirasida "Moliyaviy hisob-1"ni o'rganuvchilar uchun mo'ljallangan qo'llanma hamda Toshkent moliya instituti tomonidan yaratilgan "Xalqaro buxgalteriya hisobi", "Auditning xalqaro standartlari", "Byudjet hisobining xalqaro standartlari", va "Tijorat banklarida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari" kabi fanlardan yaratilgan o'quv adabiyotlari mavjud bo'lib, ular asosida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini o'rganish mumkin va albatta qarorda aytib o'tilgandek tajriba-sinov tariqasida olingan OTM (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent moliya instituti, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, Farg'ona politexnika instituti)larida «Buxgalteriya hisobi» va «Audit» fanlari bo'yicha pedagog xodimlarini akkreditatsiyadan o'tgan o'quv markazlarida MHXS bo'yicha tezlashtirilgan o'quv kurslari bugungi kunda o'zining samarali natijalarini ko'rsatmoqda.